

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.57>
УДК 343.98

Оксана Олександрівна Татарнікова
завідувач відділу досліджень бухгалтерського та податкового обліку
та звітності лабораторії економічних досліджень

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4602-1512>
E-mail: ksunya.m@gmail.com

Марина Ігорівна Рудая
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу досліджень
бухгалтерського та податкового обліку та звітності лабораторії
економічних досліджень

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4986-4112>
E-mail: ruday@ukr.net

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПИТАНЬ ПІДТВЕРДЖЕННЯ РОЗМІРУ МАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ (ЗБИТКІВ) БАНКІВ

Стаття присвячена узагальненню методичних підходів та компетенції судових експертів економістів під час проведення досліджень з питань підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) банків. Визначено предмет та об'єкти експертних досліджень з питань підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) банків. Обґрунтовано, алгоритм визначення за допомогою економічної експертизи питань щодо спричинення матеріальних збитків, а також питань, пов'язаних з визначенням наявності та суми збитків у фінансово-кредитних відносинах на основі узагальнення практики призначення і провадження економічних експертиз які можливо застосовувати у сучасних реаліях в Україні.

Ключові слова: банки, збитки, матеріальна шкода, витрати, втрата активів, доходи, кредити

Постановка проблеми. На сьогодні відсутній єдиний методичний підхід до питань підтвердження матеріальної шкоди (збитків) банків, який би у систематизованому вигляді дозволяв проводити дослідження на основі узагальнення практики призначення і провадження економічних експертиз.

На вирішення судової економічної експертизи ставиться питання щодо документального підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) завданих банкам від неповернення кредитів. Відповідно до методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та

експертних досліджень, до основних завдань експертизи документів фінансово – кредитних операцій щодо підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) завданих банкам від неповернення кредитів слід віднести, зокрема, визначення документальної обґрунтованості оформлення та відображення в обліку операцій з видачі, використання та погашення кредитів.

Мета дослідження. є узагальнення методичних підходів та практики застосування проведення економічних експертиз з питань підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) завданих банкам.

Викладення основного матеріалу. Експертні дослідження завдань, пов'язаних з підтвердженням розміру матеріальної шкоди (збитків) завданих банкам від неповернення кредитів проводяться з попереднього ознайомлення експертом з наданими матеріалами, який встановлює наявність об'єктів дослідження, вивчає обставини справи; вивчає матеріали справи, встановлює достатність та якість представлених матеріалів, об'єктів дослідження; ознайомлюється з актами перевірок контролюючих органів або внутрішнього аудиту стосовно встановлених порушень. Дослідження документів передбачає:

- перевірку наданих на дослідження документів за формою та змістом, а саме, встановлюється якість складання документа, правильність заповнення реквізитів документів; вивчається зміст відображених в документах операцій;

- арифметичну перевірку, що полягає у встановленні правильності арифметичних підрахунків, виведених підсумків;

- нормативну перевірку, що встановлює відповідність відображення господарських операцій в бухгалтерському і податковому обліку вимогам чинних законодавчих та нормативних актів, правильність складання бухгалтерських проводок і відображення операцій на рахунках і в регістрах бухгалтерського та податкового обліку і фінансової звітності.

На сьогодні найбільш застосовним в судовій практиці і в експертних висновках є визначення поняття «збитки», що наведене у спільному Наказі Головкин КРУ, МВС, СБУ, Генеральної прокуратури від 19.10.2006 р. № 346/1025/685/53 «Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України» [6], згідно якого: «матеріальна шкода (збитки) – це втрата активів чи недотримання належних доходів об'єктом контролю та/або державною, що сталися внаслідок порушення законодавства об'єктом контролю шляхом дій або бездіяльності його посадових (службових) осіб;

- втрата активів – це безповоротне зменшення активів через: перерахування (сплату) коштів; відчуження, недостачу, знищення (псування) чи придбання неліквідного (зіпсованого) майна; втрату боржника у зобов'язанні; зменшення частки державної (комунальної) власності у статутному фонді господарського товариства;

- розмір матеріальної шкоди (збитків) – вартість втрачених активів або недоотриманих доходів, яка визначається за даними бухгалтерського обліку і фінансової звітності об'єкта контролю або експертною оцінкою та іншими визначеними законодавством способами».

При визначенні розміру збитків у вигляді понесених витрат експерту необхідно брати до уваги, що до витрат потерпілої сторони відносяться

фактичні витрати, понесені нею до дня пред'явлення претензії. Види збитків, які виникають внаслідок підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) банків, систематизовані у таблиці 1.

Таблиця 1

Систематизація видів збитків та завдань досліджень з питань підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) банків

Види збитків	Завдання
Завдання матеріальної шкоди (збитків) банкам в результаті прийняття рішення щодо необґрунтованого списання заборгованості за кредитним договором, а саме безпідставно списано суму основного боргу / відсотків / пені / штрафів	<ul style="list-style-type: none"> – дослідження первинних документів, що засвідчують видачу кредитів, прийняття об'єктів застави, повернення кредитів, сплату відсотків, нарахування відсотків, нарахування штрафних санкцій, сплату штрафних санкцій тощо; – виписки банку по руху грошових коштів по кредиту та відсоткам по рахункам згідно з наданим кредитом по кредитному договору, тощо;
Завдання матеріальної шкоди (збитків) банкам від неповернення кредитів, внаслідок прийняття у якості застави (забезпечення) об'єктів, вартість і характеристики яких не відповідають об'єктам застави	<ul style="list-style-type: none"> – розрахунок заборгованості позичальника (по сплаті процентів за кредит та погашення основної суми боргу) перед банком умовам кредитного договору; – документальне підтвердження вартості об'єктів застави (забезпечення);
Завдання матеріальної шкоди (збитків) банкам від неповернення кредитів, внаслідок відступлення банком права вимоги з дисконтом	<ul style="list-style-type: none"> – договірна документація, в т.ч. додаткові угоди і додатки до договорів, а саме: кредитний договір, договір позики, договір застави;
Завдання збитків за операціями з укладання та виконання кредитних договорів	<ul style="list-style-type: none"> – довідки щодо перевірки банків, звіти про перевірку банку, аудиторські звіти, реєстри бухгалтерського обліку, в яких відображена дебіторська заборгованість та ін; – договори застави (забезпечення), договори поруки, акти оцінки предметів застави (забезпечення), звіти оцінщиків та рецензії на них, протоколи засідання кредитних комітетів, рішення про заміну об'єкта застави тощо, бухгалтерські документи, які підтверджують вартість об'єктів застави (забезпечення), інформація з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна щодо об'єкта нерухомого майна.

Джерело: систематизовано авторами

Слід зазначити, що до компетенції судових експертів не належить встановлення протиправності поведінки суб'єктів дослідження внаслідок дій яких були завдані збитки. Протиправність поведінки є обов'язковою ознакою будь-якого порушення, що тягне за собою цивільно-правову відповідальність. Протиправність поведінки у договірних правовідносинах означає будь-яке невиконання або неналежне виконання договору, що тягне за собою заподіяння шкоди, якщо інше не передбачено законом. Питання протиправності є юридичним, і може бути вирішене лише слідчим або судом.

Однак спеціальні знання експертів-економістів можуть використовуватися судом і слідством для документального підтвердження фактів невиконання або неналежного виконання певною особою закону або договору. Відповідні висновки експертів є тим доказом, ґрунтуючись на якому суд або слідство в подальшому мають змогу вирішувати питання щодо наявності у таких порушеннях ознак протиправності і, відповідно, виникнення у порушника зобов'язання з відшкодування збитків.

Для прикладу розглянемо основні підходи у вирішенні питань, пов'язаних з завданням матеріальної шкоди (збитків) банкам від неповернення кредитів внаслідок втрати боржника у зобов'язанні та/або втрати можливості стягнути заборгованість. У сучасній практиці на вирішення експертам економістам виносяться питання щодо документального підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) завданих банкам від неповернення кредитів, визначеного контролюючими органами в межах їх компетенції.

Приклад 1

Документальне підтвердження суми списаної заборгованості за рахунок сформованих резервів банку.

На вирішення судової економічної експертизи виносяться питання:

– Чи підтверджуються документально суми заборгованості, за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX, що укладено між Банком ХХХ та Позичальником УУУ станом на 00.00.2020 р. (дата винесення судового рішення)?

– Чи підтверджується документально списання безнадійної заборгованості за рахунок резервів банку за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX?

– Чи відповідає вимогам Положення про кредитний комітет Банку рішення кредитного комітету БАНКУ № XX від XX.XX.XXXX, відповідно до якого заборгованість за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX визнана безнадійною та проведено списання за рахунок резервів банку?

Проведене дослідження здійснюється за наступним алгоритмом:

– Дослідження внутрішніх політик банку.

– Дослідження Положення про кредитний комітет Банку.

– Підбір та вивчення нормативно-правової бази з досліджуваного питання.

– Дослідження протоколів засідання кредитних комітетів стосовно рішень про списання заборгованості.

– Дослідження кредитних договорів, додатків до них, договорів реструктуризації кредитів, договорів застави.

– Дослідження первинних документів, що засвідчують видачу кредитів, повернення кредитів, сплату відсотків, нарахування відсотків, нарахування штрафних санкцій, сплату штрафних санкцій тощо.

Відповідно до наведеного вище алгоритму:

На дослідження надані кредитний договір з додатковими угодами та договорами про внесення змін до них, що укладені БАНКОМ ХХХ з суб'єктом господарської діяльності, на загальну суму 60 398 958,00 грн.

Відомості по укладеного БАНКОМ ХХХ кредитному договору з Позичальником, у розрізі суми наданого кредиту, строків надання кредиту та умов забезпечення, наводяться експертом у дослідницькій частині.

Надалі, експертом проводиться дослідження первинних документів та банківських виписок, в рамках досліджуваного кредитного договору, які мають відображати перерахування кредитних коштів, суми сплачених Позичальником в рахунок погашення основної заборгованості, суми нарахованих та сплачених процентів тощо.

Перелік та номери наданих на дослідження рахунків, має відповідати діючій у досліджуваній період Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

В процесі подальшого дослідження експертом встановлюється сума заборгованості Позичальника на конкретну дату, що зазначена в питанні, яке винесено на дослідження.

В тому числі, на дослідження мають бути надані (або додатково витребувані експертом у разі відсутності) банківські виписки, що відображають формування Банком резервів за кредитними операціями в рамках договору № ХХ від ХХ.ХХ.ХХХХ, що, в тому числі, можуть відображати списання безнадійної заборгованості за рахунок резервів банку за кредитним договором № ХХ від ХХ.ХХ.ХХХХ.

Дослідженням вищезазначених документів експерт документально підтверджує або спростовує списання безнадійної заборгованості за рахунок резервів банку за кредитним договором № ХХ від ХХ.ХХ.ХХХХ.

Згідно наданого на дослідження Протоколу Засідання Кредитного комітету БАНКУ № ХХ від ХХ.ХХ.ХХХХ р., прийнято рішення про списання безнадійної заборгованості в рамках договору № ХХ від ХХ.ХХ.ХХХХ за рахунок резервів.

Протокол засідання Кредитного комітету БАНКУ має посилання на судові рішення, що також надані на дослідження, згідно яких судом було прийнято рішення про стягнення з Позичальника залишку непогашеної заборгованості. В тому числі, наявне посилання на постанову про закінчення виконавчого провадження, винесену у зв'язку з тим, що коштів, які надійшли від реалізації заставленого майна Позичальника недостатньо для задоволення вимог стягувача.

Таким чином, різницю між сумою заборгованості Позичальника (згідно судового рішення) та сумою, яка отримана в рамках виконавчого провадження, було визнано Кредитним комітетом БАНКУ безнадійною та прийнято рішення про списання за рахунок сформованих резервів банку.

Подальшим дослідженням внутрішньої облікової політики банку та положення про кредитний комітет Банку встановлено відповідність у списанні

різниці непогашеної різниці в рамках кредитного договору № XX від XX.XX.XXXX.

Отже, документально підтверджується заборгованість Позичальника УУУ, за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX, що укладено між Банком XXX та Позичальником УУУ станом на 00.00.2020 р. (дата винесення судового рішення) у розмірі XXX XXX грн.?

Списання безнадійної заборгованості за рахунок резервів банку за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX документально підтверджується у розмірі XXX XXX грн.

Рішення кредитного комітету БАНКУ № XX від XX.XX.XXXX, відповідно до якого заборгованість за кредитним договором № XX від XX.XX.XXXX визнана безнадійною та проведено списання за рахунок резервів банку відповідає вимогам Положення про кредитний комітет Банку.

Також, розглянемо практику завдання матеріальної шкоди (збитків) банкам від неповернення кредитів, внаслідок відступлення банком права вимоги з дисконтом. Конвенція Організації Об'єднаних Націй «Про поступку дебіторської заборгованості в міжнародній торгівлі» від 12.12.2001 р. трактує поступку як передачу за домовленістю однією особою (цедентом) іншій особі (цесіонарію) договірних прав, повністю або частково, неподільного інтересу в договірному праві цедента на платіж грошової суми (дебіторської заборгованості) належної з третьої особи (боржника). Створення прав у дебіторській заборгованості, як забезпечення боргу чи іншого зобов'язання вважається передачею. У разі поступки початковим або будь-яким іншим цесіонарієм (наступна поступка) особа, що здійснює таку поступку, є цедентом, а особа, на користь якої здійснюється така поступка є цесіонарієм.

Відповідно до пункту 1 частини 1 статті 512 та статті 514 ЦК України кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги) [1]. До нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом. Новий кредитор набуває статусу кредитора за кредитним договором, договорами поруки та статусу заставодержателя (іпотекодержателя) за всіма зобов'язаннями, що забезпечують виконання боржником його зобов'язань за кредитним договором.

Відповідно до статті 513 та статті 516 ЦК України угода про відступлення прав вимоги повинна укладатися в тій же формі що й договір, на підставі якого виникло зобов'язання, право вимоги по якому передається новому кредиторі. Заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, проте після укладання договору про відступлення прав новий кредитор обов'язково повинен письмово повідомити боржника про те, що відбулося таке відступлення права [1].

Згідно, частини 2 статті 518 ЦК України, після укладання договору відступлення права вимоги новому кредиторі передаються всі документи, що підтверджують зобов'язання боржника, і далі йому необхідно в письмовій формі повідомити боржника про перехід до нього відповідних прав. Якщо

боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора у зобов'язанні, новий кредитор несе ризик настання для нього небажаних наслідків, а боржник вважається таким, що належно виконав свої зобов'язання [1].

Крім того, пунктом 3 частини третьої статті 38 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», визначено, що правочини (у тому числі договори) неплатоспроможного банку є нікчемними, якщо банк здійснив відчуження чи передав у користування або придбав (отримав у користування) майно, оплатив результати робіт та/або послуги за цінами, нижчими або вищими від звичайних (якщо оплата на 20 відсотків і більше відрізняється від вартості товарів, послуг, іншого майна, отриманого банком), або зобов'язаний здійснити такі дії в майбутньому відповідно до умов договору.

У практиці на вирішення експертам виносяться питання щодо документального підтвердження відчуження права вимоги за ціною нижчою від ринкової вартості, відчуження права вимоги за ціною нижчою від розміру відступленої заборгованості тощо.

Приклад 1

Документальне підтвердження відчуження права вимоги за ціною нижчою від ринкової вартості.

На вирішення судової економічної експертизи виносяться питання:

Чи підтверджується документально розмір завданих збитків банку, внаслідок відчуження права вимоги за ціною нижчою від ринкової вартості визначений в акті перевірки (зазначається суб'єкт контролю)?

Проведення дослідження здійснюється за таким алгоритмом:

1. Дослідження внутрішніх політик банку.
2. Підбір та вивчення нормативно-правової бази з досліджуваного питання.
3. Дослідження протоколів засідання кредитних комітетів стосовно рішень про об'єкти застави.
4. Дослідження кредитних договорів, додатків до них, договорів реструктуризації кредитів, договорів застави.

5. Дослідження первинних документів, що засвідчують видачу кредитів, прийняття об'єктів в заставу, повернення кредитів, нарахування відсотків, сплату відсотків, нарахування штрафних санкцій, інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна щодо об'єкта нерухомого майна, договору купівлі-продажу прав вимоги, а також, як похідних від нього зобов'язань – договору про передачу прав за договорами забезпечення (іпотеки, застави), розрахунку переданого права вимоги, звітів про оцінку ринкової вартості кредитної заборгованості та рецензій на них, складених суб'єктами оціночної діяльності тощо.

Відповідно до наведеного вище алгоритму:

Приклад 2

Документальне підтвердження відчуження права вимоги за ціною нижчою від розміру відступленої заборгованості.

На вирішення судової економічної експертизи виносяться питання:

Чи підтверджується документально розмір завданих збитків банку, внаслідок відчуження права вимоги за ціною нижчою від розміру відступленої заборгованості, визначений в акті перевірки (зазначається суб'єкт контролю)?

Проведення дослідження здійснюється за таким алгоритмом:

1. Дослідження внутрішніх політик банку.
2. Підбір та вивчення нормативно-правової бази з досліджуваного питання.
3. Дослідження протоколів засідання кредитних комітетів стосовно рішень про об'єкти застави.
4. Дослідження кредитних договорів, додатків до них, договорів реструктуризації кредитів, договорів застави.

5. Дослідження первинних документів, що засвідчують видачу кредитів, прийняття об'єктів в заставу, повернення кредитів, нарахування відсотків, сплату відсотків, нарахування штрафних санкцій, інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру Іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна щодо об'єкта нерухомого майна, договору купівлі-продажу прав вимоги, а також, як похідних від нього зобов'язань – договору про передачу прав за договорами забезпечення (іпотеки, застави), розрахунку переданого права вимоги, звітів про оцінку ринкової вартості кредитної заборгованості та рецензій на них, складених суб'єктами оціночної діяльності тощо. Відповідно до наведеного вище алгоритму.

Висновки. Отже, в статті узагальнено методичні підходи які застосовуються в дослідженнях експертів з питань підтвердження розміру матеріальної шкоди (збитків) завданих банкам з метою формування відповідних відповідей на поставлені перед експертом господарючий економістом питання при вирішенні зазначених експертних завдань. Запропоновані основні підходи у вирішенні питань, пов'язаних з завданням матеріальної шкоди (збитків) банкам від неповернення кредитів внаслідок втрати боржника у зобов'язанні та/або втрати можливості стягнути заборгованість та завданням матеріальної шкоди (збитків) банкам від неповернення кредитів, внаслідок відступлення банком права вимоги з дисконтом.

Перелік посилань

1. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.03р. (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р№2121-III URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

References

1. Civil Code of Ukraine No. 435-IV dated January 16, 2003. (with changes and additions). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (in Ukrainian).
2. On banks and banking activities: Law of Ukraine dated December 7, 2000 No. 2121-III. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua> (in Ukrainian).

3. Постанова Національного банку України «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» від 02.08.2004 № 361. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>
4. Національне положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 № 73 (із змінами та доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
5. Паєнтко Т. В., Рудая М. І. Методологічні підходи до вибору ставки дисконтування у дослідженнях експертів-економістів. *Криміналістика і судова експертиза*. Київ, 2021. Вип. 66. С. 845-860.
6. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України: наказ від 19.10.2006 № 346/1025/685/53. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06#Text>
7. Наказ Національного банку України «Про затвердження моделей для розрахунку базових кривих безкупонної доходності» від 20.09.2018 № 890-но. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Order_19092018_890-no. (втратив чинність, березень 2019р.)
8. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства у справах, в яких заявлено вимоги про відшкодування збитків: оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14.01.2014 № 01-06/20/2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0020600-14>
9. Порядок оцінки за справедливою вартістю цінних паперів резидентів, що перебувають у власності Національного банку України або приймаються ним як
3. Resolution of the National Bank of Ukraine «On Approval of Methodological Recommendations on the Organization and Functioning of Risk Management Systems in Banks of Ukraine» dated August 2, 2004 No. 361. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text> (in Ukrainian).
4. National regulation (Standard) of accounting 1 «General requirements for financial reporting», approved by order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 02.07.2013 No. 73 (with changes and additions). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (in Ukrainian).
5. Paientko, T. V., Rudaia, M. I. (2021). Methodological approaches to the selection of the discount rate in the studies of expert economists. *Criminalistics and Forensics: interdepartmental* Kyiv. Issue 66. P. 845-860 (in Ukrainian).
6. On approval of the Procedure for interaction of bodies state control and audit service, prosecutor's office, internal affairs, Security Service of Ukraine: order dated 10.19.2006 No. 346/1025/685/53. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06#Text> (in Ukrainian).
7. Order of the National Bank of Ukraine «On approval of models for calculating base curves of zero-coupon yield» dated September 20, 2018 No. 890-no. Retrieved from: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Order_19092018_890-no. (expired March 2019) (in Ukrainian).
8. «On some issues of the practice of application of the legislation by commercial courts in cases in which claims for compensation for damages have been made»: review letter of the Higher Commercial Court of Ukraine dated 14.01.2014 No. 01-06/20/2014. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0020600-14> (in Ukrainian)
9. The procedure for fair value assessment of resident securities owned by the National Bank of Ukraine or accepted by it as security for the fulfillment of obligations, which is

забезпечення виконання зобов'язань, який затверджений Постановою НБУ № 732 від 26.10.2015 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0732500-15#Text>

10. Терещенко О. О. Ставка дисконтування у прийнятті фінансово-інвестиційних рішень. Фінанси України. 2010. № 9. С. 77–90.

11. Постанова правління Національного банку України від 30.06.2016 №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

12. Постанова правління Національного банку України від 21.02.2018 №14 «Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з фінансовими інструментами в банках України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18#Text>

13. Постанова Національного банку України від 13.04.2020 N 49 «Про затвердження Положення про визначення критеріїв для списання знецінених фінансових активів банків України за рахунок оціночних резервів під очікувані кредитні збитки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>

approved by NBU Resolution No. 732 dated 26.10.2015. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0732500-15#Text> (in Ukrainian)

10. Tereshchenko, O. O. (2010). The discount rate in making financial and investment decisions. *Finances of Ukraine*. No. 9. P. 77-90. (in Ukrainian).

11. Resolution of the board of the National Bank of Ukraine dated 30.06.2016 No. 351 «On the approval of the Regulation on determination by banks of Ukraine of the amount of credit risk for active banking operations.» Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (in Ukrainian).

12. Resolution of the board of the National Bank of Ukraine dated February 21, 2018 No. 14 «Instructions on the accounting of transactions with financial instruments in banks of Ukraine». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18#Text> (in Ukrainian).

13. Resolution of the National Bank of Ukraine dated 04/13/2020 N 49 «On approval of the Regulation on determining the criteria for writing off impaired financial assets of banks of Ukraine at the expense of valuation reserves for expected credit losses». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text> (in Ukrainian)

PECULIARITIES OF CONDUCTING FORENSIC ECONOMIC STUDIES ON CONFIRMING THE AMOUNT OF MATERIAL DAMAGE (LOSSES) OF BANKS

O. Tatarnikova
M. Rudaia

The article is devoted to the generalization of methodical approaches and the competence of forensic economists when conducting research on confirming the amount of material damage (losses) of banks. The subject and objects of expert research on confirming the amount of material damage (losses) of banks have been determined.

The subject of the study is a system of theoretical, methodical and practical aspects related to the expert study of issues of confirmation of the amount of material damage (losses) caused to banks from non-repayment of loans, determined by the controlling bodies within their competence.

The algorithm for determining with the help of economic expertise issues related to causing material losses, as well as issues related to determining the presence and amount of losses in financial and credit relations, based on the generalization of the practice of appointing and conducting economic expertise, which can be applied in modern realities in Ukraine, is substantiated.

The proposed main approaches to solving issues related to the assignment of material damage (losses) to banks from non-repayment of loans due to the debtor's loss of obligation and/or loss of the ability to collect debts and the assignment of material damage (losses) to banks from non-repayment of loans due to the bank's withdrawal claim rights with a discount.

Key words: banks, losses, material damage, expenses, loss of assets, income, loans.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.58>
УДК 343.98

Ірина Леонідівна Окуневич
старший науковий співробітник

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7250-9477>
e-mail: Okunevych.Iryna@gmail.com

*Дніпропетровський науково-дослідний інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКУ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПЕРТАМИ-ЕКОНОМІСТАМИ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА КРЕДИТНИМИ ДОГОВОРАМИ (УГОДАМИ), ЯКА ВИНИКЛА В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД ТА ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті дослідженні законодавчі аспекти, відповідно до яких визначаються обставини за яких неможливе виконання зобов'язань по кредитним договорам (угодам) та обставини за яких можливе звільнення від виконання окремих зобов'язань за кредитними договорами в особливий період (який запроваджений з 18 березня 2014 року) та період воєнного стану в Україні (який запроваджений з 24 лютого 2022 року) для наступних категорій позичальників: юридичні особи, військовослужбовці, учасники АТО/ООС. В ході дослідження встановлено, що для виконання різних договорів (позики, кредитних, іпотечних тощо) в залежності від статусу позичальника існують окремі особливі підходи.

Ключові слова: кредит, кредитний договір (угода), особливий період, воєнний стан, військовослужбовець, учасник АТО/ООС.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлюється тим, що заборгованість по кредитах зростає з кожним днем. За даними